

Protokoll fört vid enskild föredragning

Regeringskansliet

Enheten för rättsliga och internationella frågor, Rk1a

Beslutande

Vicelantråd

Harry Jansson

Föredragande

Jurist

Camilla Hägglund-Palmqvist

Justerat

Omedelbart

Nr 58

Tillsättande av en särskild arbetsgrupp om Ålands särställning under undantagsförhållanden.

ÅLR 2022/1952

213 Rk1a

Beslut

Landskapsregeringen beslöt tillstålla Justitieministeriet skrivelse enligt **bilaga 1**.

Nr 59

Begäran om synpunkter på förslag till gemensam räddningsmyndighet.

ÅLR 2022/1953

214 Rk1a

Beslut

Landskapsregeringen beslöt tillstålla kommunerna begäran om synpunkter enligt **bilaga 2**.

Hänvisning
Revidering av beredskapslagen

Justitieministeriet
Kanslichef Pekka Timonen

Kontaktperson
Jurist Camilla Hägglund-Palmqvist

Ärende

Tillsättande av en särskild arbetsgrupp om Ålands särställning under undantagsförhållanden

Bakgrund

Enligt justitieministeriets pressmeddelande 8.12.2021 har ett arbete i syfte att revidera gällande beredskapslag påbörjats. De centrala riktlinjerna ska enligt nämnda information dras upp av en parlamentarisk uppföljningsgrupp. Landskapsregeringen har även den 2.3.2022 erbjudits möjligheten att utse en s.k. sakkunnigmedlem till en parlamentarisk uppföljningsgrupp. Landskapsregeringen har dock den 8.3.2022 meddelat justitieministeriet att en sådan medverkan inte är möjlig i och med att arbetsspråket är finska. Landskapsregeringen konstaterade dock samtidigt att de åländska synpunkterna kan framföras genom att Ålands riksdagsledamot bereds möjlighet att medverka som observatör.

Landskapsregeringen delar till fullo behovet av att revidera beredskapslagen som en del av den finländska krislagstiftningen men tvingas samtidigt konstatera att den gällande lagstiftningen tillkom på ett sätt som inte är tillfredsställande utgående från Ålands särställning. Bl.a. omnämns Åland inte överhuvudtaget i lagtexten samtidigt som det även i motiveringsdelen saknas en redogörelse för lagens tilltänkta verkan för självstyrelsens del. I samband med beredskapslagens tillkomst påpekade dåvarande landskapsregering att lagförslag hade brister i förhållande till Ålands självstyrelselag. Berörda ministerier vidtog inte heller åtgärder trots att grundlagsutskottet (GrUU 6/2009) påtalade vikten av att Ålands särställning erfordrade en överenskommelseförordning om hur förvaltningsuppgifter som beror på beredskapslagen ska ordnas.

Pandemin

Tillämpningen av beredskapslagen under Corona-pandemin har till följd av de ovan beskrivna oklara rättsläge förorsakat betydande tolkningsproblem för Ålands vidkommande. Enligt en juridisk analys av professor Martin Scheinin (bilaga) har stiftandet

av beredskapslagen inte medfört någon ändring i behörighetsfördelningen mellan Finlands och Ålands parlament, riksdag respektive lagting. I analysen konstateras vidare att beredskapslagen inte heller skapar något undantag från grundlagens 120 §:

Ålands ställning

Landskapet Åland har självstyrelse enligt vad som särskilt bestäms i självstyrelselagen för Åland.

Oaktat nämnda juridiska konstateranden har beredskapslagen tillämpats även på åländska förhållanden (se t.ex. statsrådets s.k. bedömningspromemorior daterade 1.3.2021 resp. 5.3.2021). Rättsläget har vid flera tillfällen skapat problem för berörda ministerier och föranlett bl.a. grundlagsutskottet att utesluta tillämpningen av förordningars geografiska tillämpning på Åland (se t.ex. GrUB 1/2021).

Det oklara rättsläget har även föranlett lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd att 11.12.2020 komma med följande linjedragningar (betänkande nr 1/2020-2021):

Enligt självstyrelselagens 27 § 34 punkten har riket lagstiftningsbehörighet i fråga om beredskap inför undantagsförhållanden. Av försvarsutskottets samt grundlagsutskottets betänkanden (FsUB 3/2010 rd och GrUU 6/2009 rd) framgår att avsikten dock är att beredskapslagen ska tillämpas på Åland. Utskotten hänvisar till att det genom en överenskommelseförordning avgörs hur de förvaltningsuppgifter som beror på att beredskapslagen tillämpas, ska ordnas. Nämnden konstaterar dock att den överenskommelseförordning som utskotten hänvisar till enbart rör förberedande förvaltningsuppgifter som ankommer på rikets myndigheter. Någon reglering av vad som gäller när undantagsförhållandena väl inträtt finns således inte.

Inte heller beredskapslagen beaktar Ålands självstyrelse. Riksregeringens befogenheter under undantagsförhållanden innefattar således inte åländsk lagstiftning. Som exempel kan nämnas beredskapslagens 109 § om undervisning och utbildning som ger undervisnings- och kulturministeriet rätt att under undantagsförhållanden för högst tre månader åt gången avbryta sådan undervisningsverksamhet som avses i ett antal riksdagslagar. Någon bestämmelse om motsvarande åländsk lagstiftning ingår inte i beredskapslagen men landskapsregeringen hörsammade ändå under våren riksregeringens önskemål varför även åländska skolor stängdes. Nämnden har inte några invändningar mot att en sådan försiktighetsåtgärd vidtogs men anser att landskapsregeringen framöver bör använda sig av det utrymme som bristen på bestämmelser i självstyrelselagen och beredskapslagen ger. Utrymmet bör användas även i samband med eventuella framtida undantagstillstånd med anledning av exempelvis pandemier eller klimatkriser. På så sätt kan åtgärder som anpassas till åländska förhållanden vidtas. Vid ett eventuellt framtida ibruktagande av beredskapslagen på grund av den pågående pandemin bör landskapsregeringen exempelvis överväga om det är ändamålsenligt med skolstängningar på Åland enbart på grund en allvarlig smittspridning i huvudstadsregionen.

Enligt 28 § 2 mom. i självstyrelselagen (1991:71) för Åland ska i fråga om lagar som har särskild betydelse för landskapet Åland utlåtande inhämtas av landskapet innan lagen stiftas. Nämnden noterar att bestämmelsen inte till fullo har efterlevts i synnerhet inte i pandemins inledande skede vilket är anmärkningsvärt. Enligt nämndens mening är det angeläget att självstyrelselagen efterlevs även i krissituationer.

Självstyrelsepolitiska nämnden har i sitt betänkande 7.3.2022 (nr 1/2021-2022) vidhållit sin ovan nämnda uppfattning och åter betonat att frågan om Ålands ställning under undantagsförhållanden måste utredas.

Landskapsregeringen har med hänsyn till pandemins omvälvande konsekvenser för enskilda individer och samhället som helhet, valt att lägga de här redovisade juridiska frågeställningarna åt sidan. När beredskapslagen nu ses över är det dock av största vikt att det rättsliga läget klargörs vad gäller lagstiftningens förhållande till Ålands särställning.

Förslag

Med hänvisning till ovanstående redogörelse utgår landskapsregeringen från att justitieministeriet delar uppfattningen om att Ålands särställning förutsätter en noggrann analys och beredning. Landskapsregeringen föreslår att detta arbete utförs av en särskild arbetsgrupp med representanter från berörda ministerier och landskapsregeringen.

Vicelantråd

Harry Jansson

Jurist

Camilla Hägglund-Palmqvist

FÖR KÄNNEDOM

Lagtingets självstyrelsepolitiska nämnd
Riksdagsledamot Mats Löfström
Landshövding Peter Lindbäck
Överdirektör Johanna Suurpää, Justitieministeriet

Hänvisning

Samtliga kommuner

Kontaktperson

Camilla Hägglund-Palmqvist

Ärende

Begäran om synpunkter på förslag till gemensam räddningsmyndighet

Enligt gällande räddningslag (2006:106) borde kommunerna inom tre år efter det att lagen trädde i kraft, gemensamt ha utarbetat en samarbetsplan. I planen skulle bl.a. ha ingått riktlinjerna för hur det kommunala räddningsväsendet skulle kunna administreras av en för hela Åland gemensam räddningsmyndighet.

Trots flera försök under årens lopp har angivna målsättning i gällande lagstiftning inte kunnat förverkligas.

Utgående från räddningslagen har landskapsregeringen gett polismästaren Johan Pawli och t.f. alarmmästare Johan Ehn i uppdrag att än en gång ta fram ett underlag för fortsatta diskussioner.

Arbetet har resulterat i bilagda underlag med förslag om skapande av Ålands Polis- och Räddningsmyndighet.

I anslutning till behandlingen av Ålands budget för 2022 har lagtinget enhälligt omfattat finans- och näringsutskottets betänkande även i fråga om utskottets syn på det framtida brand- och räddningsväsendet enligt följande:

Utskottet inser fördelen med en gemensam brand- och räddningsmyndighet för landskapet Åland och förutsätter att den planerade utredningen även inkluderar alternativet med ett kommunalt samarbete.

Med anledning av ovanstående inbegär landskapsregeringen kommunernas synpunkter på

- a) Förslaget om skapande av Ålands Polis- och Räddningsmyndighet. Av svaret emotser landskapsregeringen om möjligt även kommunernas syn på hurvida den operativa räddningsverksamheten vid Räddningsverket i Mariehamn ska överföras till den nya myndigheten eller kvarbli på kommunal nivå.

- b) Möjligheterna att via ett kommunalt samarbete uppnå den i lagstiftningen eftersträvade målsättning om en gemensam kommunal räddningsmyndighet.

Kommunernas svar bör vara landskapsregeringen tillhanda senast den 2 maj 2022.

På samma gång inbjudes representanter för kommunerna till ett **informationstillfälle om förslaget till gemensam räddningsmyndighet torsdag 17 mars kl. 14.00 i lagtingets auditorium Sälskär**. Möjlighet till deltagande på distans kommer att erbjudas. Vid tillfället redogör polismästaren Johan Pawli och alarmmästaren Johan Ehn för förslaget och svarar på frågor.

Landskapsregeringen informerar samtidigt om tillsättandet av en särskild arbetsgrupp om Ålands särställning under undantagsförhållanden.

Vicelantråd

Harry Jansson

Jurist

Camilla Hägglund-Palmqvist